

tinerearii istoriografice

Studii în onoarea istoricului
Costin Feneșan

Volum îngrijit de
Dumitru Țeicu și Rudolf Gräf

ACADEMIA ROMÂNĂ
Centrul de Studii Transilvane

I tinerarii istoriografice

studii în onoarea istoricului
Costin Feneșan

volum îngrijit de Dumitru Teicu și Rudolf Grät

Academia Română
Centrul de Studii Transilbane
Cluj-Napoca
2011

CUPRINS

1. Dumitru Țeicu, <i>Istoricul Costin Feneșan</i>	13
2. Bibliografia lucrărilor lui Costin Feneșan	23
3. W. Kovács András, <i>Voievozii Transilvaniei în perioada 1344–1359</i>	37
4. Ioan Aurel Pop, <i>Bemerkungen zum status des Adels in Siebenbügen und in Ungarn während der Dynastie der Angevinen</i>	67
5. Dragoș Lucian Țigău, <i>Câteva considerații despre arhidiaconia de Caransebeș (secolele XIV–XVI)</i>	87
6. Liviu Cîmpeanu, <i>Scaunul Sibiu și cele șapte scaune în Evul Mediu. Constituire, evoluție, componență</i>	117
7. Alexandru Simon, <i>Western and Eastern Riders of the Storm: The Quest for Crusader Supremacy and Ottoman Endurance in the 1470s</i>	141
8. Livia Magina, <i>Documentary contribution concerning the history of Șarad</i>	167
9. Viorel Achim, <i>Disputa în legătură cu dijmele bisericesti din Caransebeș și Căvăran (1500)</i>	179
10. Lidia Gross, <i>Testamentul și funeraliile lui Thomas Jo, castelanul cetății Ieciu (1531)</i>	207
11. István Petrovics, <i>Two Letters of István Hercheg, Principal Judge of Temesvár from the Sixteenth Century</i>	223
12. Ligia Boldea, <i>O familie nobilă română a Banatului montan în epoca Principatului: Mâtniceni de Ohaba Mâtnic</i>	235
13. Ioan Drăgan, <i>Privire generală asupra nobilimii românești din Transilvania în secolele XVI–XVII</i>	271
14. Adrian Magina, <i>Lipova at the beginning at the 17th century. Documentary contribution</i>	297
15. Gelu Neamțu, <i>Români și secui la 1848-1849 (Relații oglindite în 9 documente)</i>	323
16. Dumitru Suci, <i>Evoluții programatice și alternative tactice ale mișcării naționale românești din Transilvania între 1849-1867</i>	339
17. Nicolae Bocșan, <i>Andrei Șaguna și intelectualii bănățeni</i>	355
18. Varga Atilla, <i>Private archive of freemason general Klapka György. Correspondence concerning prince Alexandru Ioan Cuza and the romanian principalities (1859-1865)</i>	377

19. Gheorghe Naghi, <i>Ștefan Moldovan în câteva scrisori și frânturi de istorie</i>	385
20. Ioan Munteanu, <i>Componente ale vieții spirituale în plasa Caransebeș la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea</i>	401
21. Rudolf Gräf, <i>Despre istoriografia Societății StEG și a industriei montanistice din Banat</i>	421
22. Kurt Scharr, <i>Das Bild vom Fremden. Die Turkestan-Expedition des Deutschen u. Österreichischen Alpenvereins 1913</i>	435
23. Carmen Albert, <i>O serbare școlară la Reșița de ziua Marii Uniri</i>	459
24. Ludovic Báthory, Gheorghe Iancu, Marcel Știrban, <i>Formarea Societății Astra – prima fabrică română de vagoane și motoare S.A., Arad, între anii 1919-1923</i>	465
25. Dumitru Țeicu, <i>Informații despre cartea veche românească din Banat</i>	473
26. Stelian Mândruț, <i>Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Series Historica. Inserție istoriografică (45/2006-50/2011)</i>	481

ANDREI ȘAGUNA ȘI INTELECTUALII BĂNĂȚENI*

Nicolae Bocșan

Relațiile lui Andrei Șaguna cu bănățenii au fost îndelungate și diferite ca intensitate. Ele datează din perioada când Șaguna a fost profesor la școala clericală de la Vârșeț sau în fruntea unor mănăstiri sârbești și când s-a format, sub îndrumarea mitropolitului Raiacici pentru cariera arhierască¹. A fost în relații deosebite cu viitorii arhieri sârbi, împreună cu care s-a pregătit pentru cariera episcopală². Această relație specială i-a permis să ajungă la o poziție privilegiată cu românii ortodocși din Banat, care l-au privit ca pe propriul episcop. Prin intermediul episcopilor sârbi Samuil Mașirevici și Emanuil Kengelac, cu concursul protoprezbiterilor români din protopopiatele bănățene, Șaguna a întreținut o legătură permanentă cu credincioșii români din Banat. Pe această cale, episcopul sibian a difuzat, într-un număr apreciabil de exemplare, cărțile tipărite la tipografia diecezană. Banatul a fost una din provinciile care a beneficiat, într-o măsură superioară altor zone, de cărțile sibiene, difuzate în număr mare în unele protopopiate bănățene³.

Relațiile sale cu reprezentanții clerului și ai intelectualilor bănățeni sunt mai puțin cunoscute. Pe lângă protopopii români din eparhiile bănățene, o relație specială a avut cu unii intelectuali români din Banat, consacrați deja în viața publică românească. Cea mai apropiată cooperare a avut-o cu Meletie Drăghici, pe care îl felicita în 29 decembrie 1854 pentru numirea și instalarea sa ca protopop al Timișorii. Atunci invocă relația lor mai veche, de când protopopul era învățăcelul lui Șaguna. Cu acest prilej i-a anunțat apariția „Telegrafului român” și a cerut să fie recomandat clerului și credincioșilor români din Banat spre abonare, o bună ocazie pentru a-l prezenta „cel mai bun jurnal românesc”⁴.

*Cercetarea a fost sprijinită prin grantul UEFISCDI Idei nr. PN-II-ID-PCE-2011-3-0040 “The Political Elite from Transylvania (1867-1918)”.

¹ Pentru biografia lui Andrei Șaguna vezi datele biografice consemnate de Șaguna pe un Ceaslov slavon, *Metropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900, p. 48, n. 1.

² Șaguna către Emilian Kengelac, 26 ianuarie 1854: „amândoi am fost pregătiți ca membri și slujitori ai bisericii, apoi a învăța și conduce consistoriul eparhial”. Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Sibiu, fond Șaguna, 2522 (în continuare ABMS, Șaguna).

³ Andrei Șaguna, *Corespondență*, vol. II/2, Cluj-Napoca, 2007, passim.

⁴ T. Bodogae, *Dintr-o corespondență timișoreană de acum 100 de ani – 15 scrisori de la Andrei Șaguna către pro. Meletie Drăghici*, în „Mitropolia Banatului”, IX, 1959, nr. 3-4, p. 27-40.

Momentul ales nu era unul întâmplător. Era perioada unei tensiuni fără precedent cu ierarhia greco-catolică, prilejuită de cuvântarea lui Alexandru Șterca Șuluțiu la instalarea sa ca episcop în fruntea episcopiei blăjene și de înființarea mitropoliei greco-catolice⁵. Șaguna s-a arătat tot mai interesat în corespondența cu ierarhia ortodoxă, în frunte cu patriarhul Raiacici, de progresele unirii bisericești în Banat și de afirmațiile lui Șuluțiu referitoare la trecerea tuturor românilor la unire. Poziția „Gazetei Transilvaniei”, acuzată de prozelitism în favoarea Bisericii unite și de o atitudine contrară Bisericii ortodoxe a dus la interzicerea abonării gazetei și a calendarelor barițiene în anul următor. O îngrijorare aparte a manifestat episcopul sibian față de progresele „Gazetei Transilvaniei” în cercurile ortodoxe din Banat, unde a fost difuzată cu concursul unor intelectuali ortodocși încă înainte de 1848, între care și Nicolae Tincu Velia⁶. Șaguna acuza gazeta brașoveană că servește interesele Bisericii greco-catolice în tendința de extindere a unirii în Banat, favorizate de disputele credincioșilor ortodocși cu ierarhia sârbească, prilejuite de atitudinea exclusivistă a ierarhiei. După campania desfășurată de Șaguna din 1849 pentru separația ierarhică și pentru restaurarea mitropoliei române, acesta a reluat cooperarea cu patriarhul și episcopii sârbi, arătându-le insistent pericolul ce-l reprezenta Biserica unită pentru ortodoxia din Banat. A profitat de relațiile deosebite cu ierarhia sârbească pentru a difuza „Telegraful român” și cărțile tipărite la Sibiu în protopopatele bănățene. Mai ales succesul „Gazetei Transilvaniei” în detrimentul „Telegrafului român” a nemulțumit ierarhul sibian⁷.

Cunoscând relațiile bune ale protopopului Meletie Drăghici cu ierarhia sârbă și fidelitatea acestuia față de episcopul timișorean, Șaguna a încercat să-l atragă în campania de promovare a „Telegrafului român” în Banat și de contracarare a „Gazetei Transilvaniei”⁸. A fost și o reacție față de campania începută de gazeta brașoveană împotriva ierarhiei ortodoxe, acuzată de marginalizarea și deznaționalizarea românilor. Gazeta a intensificat aceste atacuri într-un moment când tensiunile dintre ierarhia sârbească și credincioșii români au ajuns la cote înalte. Mai ales circularele episcopilor pentru înlăturarea inscripțiilor cu litere latine din biserici au amplificat conflictul, favorizând propaganda greco-catolică. Șaguna a interpretat atacul împotriva ierarhiei sârbești ca

⁵ Al. Șterca Șuluțiu, *Cuvântare care prealuminatul și preasfințitul domn Alexandru Șterca Șuluț, episcopul greco-catolic al Făgărașului, cu ocaziunea solemnei suirei sale în scaunul episcopesc au slobozit-o cătră tot clerul său și poporul român. La anul 1851, Buda.*

⁶ I.D. Suciu, *Nicolae Tincu Velia (1816-1867). Viața și opera lui*, București, 1945, p. 62 sq.

⁷ *Vezi Andrei Șaguna și ierarhia sârbească*, în vol. Andrei Șaguna, *Corespondență*, I/2, passim.

⁸ T. Bodogae, *op. cit.*, p. 29-30.

unul împotriva întregii Biserici ortodoxe și conta pe susținerea lui Meletie Drăghici în această dispută.

Protopopul timișorean a răspuns favorabil acestor avansuri și a trimis redacției „Gazetei” o corespondență datată Timișoara, 18 ianuarie 1855, în care a demontat un articol publicat în ziarul brașovean la sfârșitul anului 1854, critic la adresa ierarhiei sârbești. Articolul lui Meletie Drăghici, trimis ca replică redacției „Gazetei Transilvaniei”, dar și episcopului Șaguna, acuza ziarul brașovean că „prin neuzite scornituri țintează a strica cinstea clerului răsăritean și a sămăna sămânța dezghinării între frații unei biserici”, scriind că biserica este îndreptățită a „opri pre subordinații săi de la cetirea așa vrăjmașei foi”⁹, ceea ce și Șaguna a cerut patriarhului și episcopilor sârbi¹⁰.

Polemica cu „Gazeta Transilvaniei” a culminat în 1855, când Șaguna a difuzat circulara prin care a interzis abonarea credincioșilor ortodocși la „Gazeta Transilvaniei” și la calendarele brașovene. „Gazeta Transilvaniei” a continuat în vara anului 1855 campania împotriva ierarhiei sârbești. În două numere consecutive din iulie 1855, o corespondență din Banat a condamnat politica ierarhiei de la Carloviț de sârbizare a românilor, a criticat pe Meletie Drăghici că a acceptat introducerea literelor chirilice în locul celor latine și politică școlară a inspectorului districtului școlar bănățean, Constantin Ioanovici. Șaguna a apreciat ca defăimătoare aceste atacuri și a cerut lui Meletie Drăghici, în 3 august 1855, să oblige redacția gazetei să facă public numele corespondentului din Banat și să-l denunțe autorităților ca pe un tulburător al păcii bisericești. El invocă în acest scop paragraful 74 din Dreptul său canonic, care prevedea că nici protopopul, dar nici mireanul nu pot schimba forma exterioră a scrierii bisericești. În consecință, „nici episcopul nu poate fi defăimat pentru că nu se învoia cu schimbarea literelor chirilice, aceasta fiind mai mult păgubitoare decât folositoare pentru biserica sa”. El cerea ca ierarhia să reacționeze „la astfel de năpăstuiți obraznice asupra păcii sale”, convins că „buchile sau literele nu fac, vezi bine, nicio dogmă, dar nu este pentru aceea iertat nimănui a turbura pacea bisericii și a ațâța creștinii asupra mai marilor săi prin gazete publice”. Cerea lui Meletie Drăghici să informeze episcopul despre aceste atacuri și ce măsuri vor întreprinde¹¹.

În toamna anului 1855 îndemna protopopul timișorean la o activitate mai dinamică, deoarece „pasivitatea nicidecum nu a fost bună și nu a adus rodiri bune”. De aceea îndemna să lucreze, „căci alții lucră din toate puterile spre stingerea noastră”. Șaguna aprecia scrierea lui Meletie Drăghici, *Care sânt literele române?*, Timișoara, 1855, în care a avut și câteva intervenții, cu acordul protopopului.

⁹ ABMS, Șaguna, 1014.

¹⁰ Andrei Șaguna și ierarhia sârbească, p. 20, 34-36.

¹¹ Andrei Șaguna, *Corespondență*, I/1, Cluj-Napoca, 2005, p. 190-193.

Totodată declara că bănătenii stau rău „cu treaba școalei, căci s-au luat de la biserică”, spre deosebire de Episcopia Transilvaniei, unde școala era „împreună cu biserică și eu dispun în toate și pentru toate”. Șaguna remarca că încă de la conferința episcopală de la Viena din 1850 a cerut patriarhului reformarea școlilor și a fost refuzat¹².

Andrei Șaguna a susținut mereu ideea că tipografia diecezană de la Sibiu lucra în interesul întregii Biserici ortodoxe din Austria, iar aceasta la rândul ei trebuia să susțină programul său editorial. Tipografia diecezană a difuzat sistematic în Banat, cu sprijinul protopopilor români, cărțile editate la Sibiu. Desigur că în acest demers a existat și un interes economic pentru rentabilizarea tipografiei. În 13 noiembrie 1855 îl anunța lui Meletie Drăghici de tipărirea *Bibliei* cu 100 de icoane, la prețul de 20 fl. exemplarul nelegat¹³ și îi cerea părerea despre cuvântările bisericesti la sărbătorile mari, adăugate la *Chiriacodromionul* editat în 1855. Totodată i-a trimis spre vânzare 300 exemplare din calendarele pe 1857, *Mineiele*, *Molitvelnice*, 20 exemplare din *Dreptul canonic* și „Telegraful român”¹⁴.

În 9 septembrie 1856 Șaguna a cerut protopopului Timișorii 300 calendare pentru anul 1857. În octombrie 1856 îi solicita să menționeze numărul bisericilor care aveau nevoie de *Mineie*, îi trimitea spre vânzare 20 de exemplare din *Dreptul canonic* cu prețul de 1 fl. și două *Molitvelnice*, împreună cu „Telegraful român” pentru obștea din Parasu¹⁵.

Meletie Drăghici a manifestat un interes deosebit pentru tipărirea *Bibliei* la Sibiu. Încă din 1856, Șaguna dădea asigurări că „se tipărește cu bărbăție”¹⁶. Periodic l-a informat pe protopop despre editarea Sfintei Scripturi și despre sursele acestei întreprinderi. El a explicat că în lucrarea sa a pornit de la versiunile românești recente, *Biblia* de la Petersburg și *Biblia* de la Buzău, pe care le-a comparat cu variantele slavă și greacă: „Eu începând a tipări *Biblia* românească după cea de la Moscova, n-am pregetat a o asemăna cu cea slaveană și grecească și iată am aflat că în mai multe locuri nu se potrivește cu cea slaveană, care în toate corespunde ceii grecești”.

Diferențele dintre ediția românească și cea slavonă semnalate de Șaguna au fost Cartea a 2-a a lui Moise, cap. 36, cap. 37, care aveau alt cuprins în varianta română, la fel în capitolele 38 și 39 și Cartea Leviților, cap. 6, 8, care nu se potriveau în varianta românească cu cea greacă și slovonă. Pentru aceste greșeli Șaguna a făcut responsabilă ierarhia română deoarece, din neștiință sau din lipsă de interes, în textul Sfintei Scripturi au intrat „greșeli fundamentale”¹⁷.

¹² T. Bodogae, *op. cit.*, p. 30-31.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 31.

¹⁵ *Ibidem*, p. 32.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 32-33.

În vara anului 1857, episcopul i-a transmis lui Meletie Drăghici că *Biblia* era tipărită numai pe jumătate, fiind întârziată din cauza numărului mic de prenumeranți și al sărăciei tipografiei, care nu putea investi 20.000-23.000 fl. m.c. cât reclama tipărirea *Bibliei*. El îl asigura că „la primăvara viitoare o veți avea negreșit și nădăjduiesc că veți avea plăcere cu ea”¹⁸. În februarie 1858 era tipărit *Testamentul Vechi* din *Biblia* lui Șaguna, pe care l-a trimis imediat la Timișoara.

În martie 1860 au fost trimise protopopului Drăghici 22 exemplare din *Istoria bisericească, Penticostar, Triod, Evanghelie, Liturghier, Actele soboarelor din 1850 și 1860*, tipărite la Sibiu în 1860, după ce în ianuarie 1858 episcopul Andrei a trimis protopopului timișorean trei rânduri de *Mineie*. Șaguna și-a exprimat și regretul că episcopul Mașirevici nu a comandat niciun exemplar din *Penticostar*, deși la Viena i-a mărturisit că era mare nevoie de această carte în parohii, probabil supărat pe episcopul sibian pentru atitudinea sa în chestiunea mitropoliei române¹⁹. Cu toate strădaniile lui Meletie Drăghici, difuzarea cărților sibiene nu a dat întotdeauna rezultate. Spre exemplu, difuzarea calendarelor tipărite la Sibiu s-a făcut cu pierderi pentru tipografie, întrucât Șaguna a refuzat să mai facă premunerare la această publicație în protopopiatul Timișorii.

Legăturile lui Șaguna cu Meletie Drăghici s-au amplificat după restaurarea mitropoliei române, mai ales că Drăghici a devenit protopop în noua structură a Episcopiei române a Aradului. Prin intermediul protopopului timișorean a cerut bănățenilor să respecte recomandările expuse în circulara din 25 decembrie 1864, transmisă parohiilor din Banat prin mijlocirea episcopului Mașirevici²⁰. Începutul operațiunilor de separație a bunurilor ecleziastice în Banat a generat abuzuri din partea ierarhiei sârbe, a consilierului Mandici sau a arhimandritului Jivcovici, denunțate de protopopul Draghici mitropolitului sibian. Șaguna a reacționat cu prudență, a informat pe episcopul Naco și pe episcopul Ivacicovici, însă a sugerat timișorenilor moderație în cazul diferendului româno-sârb din Mehala, până după încheierea lucrărilor comisiei mixte de separație, ca „asfel să se ocolească orișice fel de scandal între partea noastră și sârbească, căci pe partea sârbească se dezvoltă un duh necurat și unu dușman, care va să samine în grâu curat neghină”²¹.

Asemenea abuzuri au denunțat și meseriașii români din Timișoara, care au acuzat distrugerea cărților de cult în limba română sau interzicerea oficierii slujbelor în limba română. Șaguna a reclamat această situație Cancelariei aulice maghiare și a cerut lui Meletie Drăghici să explice timișorenilor, meseriașilor

¹⁸ *Ibidem*, p. 34.

¹⁹ *Ibidem*, p. 34-36.

²⁰ *Ibidem*, p. 37.

²¹ *Ibidem*, p. 38.

respectivi, împrejurările dificile ale bisericii românești din Banat în acel moment²².

Andrei Șaguna a donat Comitetului provizoriu al Alumneului român din Timișoara 100 fl., încurajându-l să meargă mai departe pentru creșterea unei noi generații, menită „să fie regimul și apărătorul cel mai aproape al națiunii”. Comitetul provizoriu al Alumneului, format din Meletie Drăghici, președinte, Atanasie Raț de la Caransebeș, vicepreședinte, Petru Cermena, membru și George Ardelean, notar a mulțumit episcopului pentru donația făcută²³.

În urma legii școlare din 1868, în școlile confesionale s-au introdus elemente din științele naturale, istoria naturală, geografie, istoria patriei, îndrumări practice din economia rurală, mai ales grădinăritul, educația civică. Pentru a evita transformarea școlilor confesionale în școli comunale, Meletie Drăghici a făcut un compendiu din aceste discipline și a început tipărirea lor, editând o broșură cuprinzând elemente de științele naturii și de istorie naturală. Meletie Drăghici a cerut mitropolitului, în 10 ianuarie 1871, ca aceste cărți să fie introduse în școlile confesionale, afirmând că poate trimite imediat exemplarele cerute. Șaguna a răspuns diplomatic că introducerea cărților didactice în școlile confesionale cade în sarcina sinoadelor eparhiale, respectiv a congresului național bisericesc, potrivit articolelor 122 și 154 din Statutul organic²⁴.

Banatul a fost un bazin atractiv pentru cărțile editate la Sibiu de Andrei Șaguna, beneficiind de sprijinul episcopilor bănățeni și al patriarhului Raiacici. Mai puțin a fost receptat „Telegraful Român”, ceea ce a determinat pe episcopul sibian să mulțumească patriarhului pentru că a recomandat ziarul bănățenilor. La începutul anului 1857, se plângea patriarhului că dintre cei 6 protopopi ai eparhiei Vârșetului numai protopopii de la Lugoș și Mehadia, apropiați de altfel de Șaguna abonau sistematic ziarul, cel de la Biserica Albă din când în când, iar cei de la Vârșeț, Oravița și Caransebeș nici nu voiau să audă de abonament. În toată Episcopia Vârșetului ziarul nu avea decât 10 abonamente, situația fiind identică și în dieceza Timișoara sau cea a Aradului²⁵.

În 9 ianuarie 1855, Șaguna deplângea faptul că „Telegraful român” avea doar 6-7 abonați în dieceza Timișorii: episcopul Samuil Mașirevici, protopopii Timișorii și Jebelului, Mocioni, Cermena și doi parohi²⁶.

Șaguna a încercat să contracareze ecoul mare al „Gazetei Transilvaniei” în Banat și să sporească interesul pentru „Telegraful român” cu sprijinul ierarhiei, invocând progresele pe care le-a înregistrat Biserica greco-catolică din Banat, în dauna celei ortodoxe.

²² „Advocatul poporului”, III, 1905, nr. 9, 1 septembrie v., p. 197-198.

²³ ABMS, Șaguna, 2291.

²⁴ ABMS, Șaguna, 2402.

²⁵ ABMS, Șaguna, 2578 (concept).

²⁶ ABMS, Șaguna, 2555 (concept).

Cu sprijinul episcopului Emilian Kengelac a difuzat cartea *Tâlcuirea Evangheliilor* printre profesorii de la Teologie din Episcopia Vârșeț²⁷. Episcopul Kengelac a fost unul dintre cei mai activi difuzori, angajându-se personal în abonarea cărților sibiene, difuzarea lor și recuperarea banilor de la parohii. Încă din 1853, Emilian Kengelac scria lui Șaguna că a primit prenumerări la *Mineiele* anunțate de tipografia sibiană²⁸. În mai 1855, Kengelac a trimis la Sibiu 100 fl. reprezentând restul de bani datorat de parohii pentru *Cuvântările bisericești* ale lui Șaguna. În 5 septembrie 1855, episcopul sibian anunța la Vârșeț că a trimis 74 exemplare legate din *Cuvântările bisericești*, din care 55 au fost trimise direct la episcopul Kengelac, 4 a trimis pentru Gavril Iancovici, protopopul Caransebeșului, prin negustorul Efta, cel care a asigurat transportul cărților de la Sibiu la Vârșeț și 15 exemplare la protopopul Lugoșului²⁹. În 1857 a fost trimisă episcopului Vârșețului lista cărților existente la tipografia sibiană și se anunța tipărirea *Bibliei* ilustrate la prețul de prenumerare de 20 fl. argint³⁰.

În 26 noiembrie 1857, Emilian Kengelac anunța că a primit *Mineiele* destinate parohiilor din eparhia Vârșețului: 14 exemplare din *Mineiul* pe lunile septembrie și octombrie, 15 din *Mineiul* pe lunile noiembrie și decembrie, câteva *Acatiste* și *Molitvelnice*. Kengelac îl informa pe Șaguna că a trimis 61 exemplare din *Mineiele* pe cele patru luni protopopiatului Caransebeș, 3 exemplare protopopului Vârșeț, 3 pentru protopopul Petrovaradinului, 1 pentru protopopiatul Palânca. La cancelaria episcopală a mai rămas un exemplar din *Mineiul* pe septembrie, 1 pe octombrie, 2 pe noiembrie și 1 pe decembrie. În schimb semnala la Sibiu că protopopiatul Mehadiiei cerea *Mineiele* abonate pentru bisericile din acel tract: 12 pentru Prilipeț, 12 pentru Borlova Veche, lunile iunie-decembrie pentru Șopotul Nou și *Mineiul* pe luna septembrie pentru parohia Seghedinului. Pe verso-ul scrisorii lui Kengelac, o notă în limba română preciza că în mai 1855 au fost trimise 29 exemplare din *Mineiul* pe lunile mai-august la Timișoara, 14 la Vârșeț și 13 la Arad, completate în mai 1856 cu tot atâtea exemplare din *Mineiul* pe lunile septembrie și octombrie, iar cele pentru lunile noiembrie și decembrie au fost trimise în anul trecut³¹. Episcopiile bănățene s-au dovedit un teren favorabil pentru difuzarea *Mineielor* sibiene.

Și Samuil Mașirevici a demonstrat o statornică preocupare pentru difuzarea cărților sibiene în eparhia Timișorii. În 24 iunie 1854, Samuil Mașirevici anunța prenumerarea la primele trei volume din *Mineie* în 25 parohii din eparhie și intenția de a abona *Cuvântările bisericești* pentru fiecare duminică³².

²⁷ ABMS, Șaguna, 2589.

²⁸ ABMS, Șaguna, 3054.

²⁹ ABMS, Șaguna, 1072, 1073 (concept).

³⁰ ABMS, Șaguna, 2584.

³¹ ABMS, Șaguna, 2592.

³² ABMS, Șaguna, 2524.

Încurajat de acest interes pentru *Mineie*, Andrei Șaguna a expediat episcopului Mașirevici 26 *Mineie* pe patru luni, 100 *Proscomidii* a 20 cr., 10 exemplare din *Apostol* nelegate a 20 fl.30 cr., 1 *Apostol* legat, 10 *Molitvelnice* nelegate a 3 fl., 1 *Molitvelnic* legat, 1 *Ceaslov* fin pentru episcopul timișorean, 1 *Vocabular*, 1 *Catehism*, 1 exemplar din *Istoria bisericească*, 1 exemplar din *Datorințele supușilor* și 1 exemplar din *Dreptul canonic* pentru protodiaconul Timișorii³³.

În ianuarie 1855, Samuil Mașirevici anunța primirea *Catehismului* sibian și trimiterea banilor pentru *Mineiele* abonate. Cu această ocazie a lăudat activitatea lui Șaguna care a tipărit cărțile bisericești și a luat în subordine inspecția și conducerea școlilor confesionale, spre deosebire de situația din Biserica sârbească³⁴. Episcopia de Timișoara a prenumerat *Mineiele* în 25 parohii, pentru care Samuil Mașirevici a trimis lui Șaguna 1140 fl.³⁵.

După ce episcopul ardelean a anunțat tipărirea *Cuvântărilor pentru toate duminicile*, în iunie 1854 Mașirevici a confirmat intenția de a prenumera noua tipăritură³⁶, pentru care în februarie 1855 a trimis la Sibiu 360 fl., reprezentând 36 de exemplare abonate³⁷. La scurt timp după această dată, Șaguna a cerut ca și celelalte parohii să aboneze această carte „atât de trebuincioasă pentru creștinii noștri”, îngrijorat că prenumerările anunțate până atunci nu erau suficiente pentru a acoperi cheltuielile de tipar³⁸.

Andrei Șaguna a întreținut o bună relație cu protopopul Filip Trandafilovici. Acesta a cerut episcopului sibian, în 23 ianuarie 1857, 1 *Penticostar*, 1 *Triod*, 1 *Minei* complet și 15 exemplare din *Biblie*³⁹. În 28 ianuarie 1857, Șaguna oferea protopopului din Vârșeț *Triodul* cu prețul de 15 fl., *Mineiul* pe 12 luni cu 72 fl. și un abonament la *Biblia* în curs de apariție cu 20 fl., pentru că vreau ca și în protopopiatul vostru să ajungă această carte, „căci va fi frumoasă”. Șaguna a profitat de această ocazie pentru a îndemna protopopul să aboneze „Telegraful român” cu prețul de 8 fl. în parohiile sale⁴⁰.

Șaguna a expediat 115 exemplare din *Biblia* sa consistoriului din Timișoara, dintre care unul era pentru Ștefan Mihailovici, arhimandritul mănăstirii Sfântul Gheorghe și unul pentru biblioteca mănăstirii. De asemenea a cerut arhimandritului să aboneze cărțile tipărite la Sibiu și pentru mănăstirea Bezdin, specificând *Biblia*, cele 12 *Mineie*, *Liturghierul*, *Evangelhia*⁴¹. Ștefan Mihailo-

³³ ABMS, Șaguna, 2524/1.

³⁴ ABMS, Șaguna, 2556.

³⁵ ABMS, Șaguna, 2559.

³⁶ ABMS, Șaguna, 2524.

³⁷ ABMS, Șaguna, 2526.

³⁸ ABMS, Șaguna, 2527.

³⁹ ABMS, Șaguna, 2575.

⁴⁰ ABMS, Șaguna, 2576.

⁴¹ ABMS, Șaguna, 1332.

vici a prenumerat două exemplare din *Evangheli* și două din *Liturghier*, cu prețul de 15 fl. și a cerut să-i fie trimise împreună cu *Biblia* la cancelaria episcopală din Timișoara⁴².

Parohul de la Senteș, Svetozar Davidovici a cerut pentru nevoile bisericii de acolo, unde se aflau 500 de credincioși români, un *Apostol*, un *Triod*, un *Penticostar* și un *Minei* pe 12 luni, dar starea financiară a parohiei sale nu i-a îngăduit să plătească și a cerut să-i fie acordate gratuit⁴³.

Un alt apropiat al lui Șaguna în Banat, alături de arhieriei sârbi și de protopopii români sau de unii confrăți sârbi a fost Nicolae Tincu Velia, profesor de teologie la secția română a școlii clericale de la Vârșeț, o mai veche cunoștință a lui Șaguna.

Nicolae Tincu Velia a fost un apropiat al lui George Barițiu, un corespondent fidel la gazetele brașovene și un difuzor al „Gazetei de Transilvania”, al „Foi pentru minte, inimă și literatură” și al publicațiilor din Principatele Române în Banat⁴⁴. Încă din 1846 l-a ținut la curent pe Barițiu cu evenimentele din Banat și despre relațiile credincioșilor români cu ierarhia sârbească. În 1846 era de 7 ani profesor la școala clericală din Vârșeț, secția în limba română⁴⁵. În această calitate a fost, pentru scurt timp, și coleg cu Șaguna.

În 10 aprilie 1846, îl informa pe Barițiu că mitropolitul Raiacici îl dorea în scaunul de la Sibiu pe arhimandritul de la Covil, Andrei Șaguna despre care scria că este „român țințar, om bun și învățat, însă mai deprins în limba sârbă decât în cea română”⁴⁶.

A fost un partizan al unificării celor două biserici românești, dezvoltând această temă în mai multe scrisori trimise lui Barițiu între 1846-1850. El susținea că unirea ortodocșilor cu catolicii ar fi însemnat o grea lovitură pentru biserica sârbească. Scrisorile către Barițiu mărturisesc chiar un proiect comun în acest scop, care nu s-a realizat deoarece Tincu Velia dădea o altă interpretare proiectului de unificare a celor două biserici sub un mitropolit național. În 1850 îi scria lui Barițiu că cei mai mulți români ortodocși din Banat, impresionati de zvonul că la sinodul de la Sibiu „s-ar fi determinat împreunarea tuturor românilor din monarhie cu ștergerea numelui de «uniți și neuniți» sub un cap metropolit român”, nu înțelegeau „cum va să fie acea împreunare în privința spre dogme”. El a interpretat aceasta ca românii uniți să se despartă de catolicism și să accepte dogmele neuniților, iar neuniții să se despartă de ierarhia sârbească⁴⁷.

⁴² ABMS, Șaguna, 1457.

⁴³ ABMS, Șaguna, 1278.

⁴⁴ I.D. Suci, *op. cit.*, passim.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 253.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 250.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 280.

În 1855 Nicolae Tincu Velia a fost unul dintre candidații la scaunul vacant de protoprezbiter al Caransebeșului, pentru care se pare a fost recomandat și de episcopii Șaguna, Mașirevici și Ivacicovici. Episcopul eparhiei Vârșețului, Emilian Kengelac l-a preferat pe namesnicul de atunci, care administra protopopiatul Caransebeșului, Gavril Iancovici⁴⁸.

Solicitat de Andrei Șaguna în 13 aprilie 1855 să ofere mai multe informații despre *Retorica* pe care i-a împrumutat-o, Tincu Velia îi răspundea că este singura pe care o avea la Vârșeț, dar îi recomanda pe cea existentă la Institutul teologic din Arad. El a solicitat trimiterea urgentă a 31 de exemplare din *Dogmatica* tipărită la Sibiu, deoarece urma să plece la băile din Buziaș și dorea să difuzeze până atunci cărțile, mărturisind că nu cunoștea prețul acestei cărți. De asemenea îi făcea cunoscut faptul că *Dreptul canonic* și cartea lui Șaguna despre căsătorii erau solicitate de mai multe persoane. Confirmând trimiterea celor 31 exemplare din *Dogmatică*, Șaguna și-a exprimat surprinderea pentru faptul că nu cunoștea prețul acelor cărți, considerând aceasta ca „nepăsare către ostenelele noastre”, având în vedere faptul că titlurile și prețul lor s-au publicat în nr. 19 din 1855 al „Telegrafului român”⁴⁹.

Din anul 1856, relațiile lui Nicolae Tincu Velia cu Șaguna s-au deteriorat, ajungând ca în corespondența cu Barițiu să-l denumească „vrăjmașul cunoscut”. În decembrie 1856 îi scria lui Barițiu că în Episcopia Vârșețului au fost recomandate numai calendarele lui Șaguna, „iar celelalte călindare ca unietești și vătămătoare dreptei credințe se opresc”. El aprecia, pe bună dreptate, că aceasta se datora „vrăjmașului cunoscut”, episcopului de la Sibiu, care avea o mare influență asupra lui Kengelac, deși nu i-a tipărit în „Telegraful român” o pastorală contra uniților pentru stilul ei „provocator, cu fraze vătămătoare de toți uniții”. Episcopul Kengelac a citit-o în două comune trecute la unire și a tipărit-o la Timișoara. În decembrie 1856, Tincu Velia îl asigură pe Barițiu că „unirea merge înainte, în mai multe comunități se scriu oamenii la unire”⁵⁰.

În anii următori relațiile sale cu Barițiu s-au redus la câteva scrisori pe an, limitându-se în 1861 la difuzarea calendarelor barițiene și a *Protocolului conferințelor naționale din Ardeal în Banat*⁵¹. Din același an se remarcă tentativele sale de apropiere de Șaguna, chiar dacă nu a întrerupt corespondența cu Barițiu. La informat și pe Barițiu despre scrierea *Istoriei bisericești* și i-a cerut ajutorul pentru tipărirea ei, ca de altfel și lui Șaguna, sugerând chiar lui Barițiu, în iulie 1862, publicarea ei de către Asociațiunea transilvană⁵².

⁴⁸ *Ibidem*, p. 290.

⁴⁹ ABMS, Șaguna, 1035.

⁵⁰ I.D. Suci, *op. cit.*, p. 208.

⁵¹ *Ibidem*, p. 300-302.

⁵² *Ibidem*, p. 304-306.

În 16 decembrie 1861, Nicolae Tincu Velia îl felicita pe Șaguna în nume personal și al confracților din ținutul Oraviței, Bisericii Albe și Vârșetului pentru ziua aniversară, apreciind „lucrurile frumoase folositoare, carele unele le-ați și sfârșit, altele le-ați început pentru bunul și fericirea dulcii noastre națiuni și biserici”. Cunoscându-i înțelepciunea și energia, îi cerea episcopului să „reapuce treaba” mitropoliei, ca „să ne învățați și pre noi ce avem a face și să ne conduceți spre ajungerea comunului scop”.

Cu această ocazie îl anunța că a început să scrie o dizertație asupra bisericii românești de la începutul ei până în acel moment, unde mai mult se va referi „la referințele noastre cu sârbii”. Teza principală pe care o anunța în scrisoarea către Șaguna, exagerată desigur, era că privilegiile ilire nu au avut nicio influență asupra ortodocșilor români, că diecezele românești din Banat, înainte de întemeierea ierarhiei sârbești, „oficial s-au ținut de mitropolia română a Bălgradului ardelean”.

Nicolae Tincu Velia anunța că scrierea sa va fi gata de Crăciun, că dorea să o tipărească în mai multe sute de exemplare, cu un preț moderat. În acest scop întreba episcopul sibian dacă putea fi tipărită la tipografia diecezană, cu literele chirilice ale „Telegrafului român”, format 8° și la ce preț, dacă se puteau difuza în Transilvania 200 exemplare. Dorea să o dedice episcopului Șaguna, anonim, semnând doar „un preot bănățean”.

Nicolae Tincu Velia avea dificultăți materiale în acel moment, mărturisind că nu putea plăti anticipat, ci numai după ce va aduna „ceva bani” de la cumpărători sau după ce va vinde fânul. Cerea și îngăduința să aștepte cu restituirea sumei de 13 fl., o datorie pentru achitarea a 4 exemplare din *Istoria bisericească* și pentru *Actele soboarelor*, achiziționate de el anterior.

Referindu-se la relațiile cu ierarhia sârbească, informa pe Șaguna că românii au cerut numirea unui protopop român, dar considera că nu vor reuși, doar dacă se va numi și un vicar sârb pentru sârbi, ceea ce nu credea posibil⁵³.

Cererile formulate de Nicolae Tincu Velia l-au iritat pe Șaguna. Deși i-a mulțumit pentru felicitări, episcopul îi făcea cunoscut în 23 decembrie 1861 că tipografia diecezană putea tipări cartea propusă numai în luna martie, cu prețul 25 fl. coala, la 1000 de exemplare, dar nu o putea primi „fără de a dispune de bani”. Episcopul adăuga că nu putea primi dedicația, deoarece era anonimă și că nu putea garanta că în dieceză va difuza 200 exemplare din cartea respectivă. Altfel spus, nu era de acord cu tipărirea ei în condițiile menționate de Tincu Velia.

Mai sever era reproșul adresat de Șaguna preoțimii și inteligenței române din Banat și Ungaria față de interesele bisericești, cărora le reproșa apatia și lipsa de activitate în chestiunea mitropoliei românești, slăbiciune exploatată de

⁵³ ABMS, *Șaguna*, 1072.

ierarhie, ceea ce îl determină să exclame: „Apoi vă mirați dacă vi se dă un protopop sârb”.

Nu lipsesc nici reproșuri personale la adresa lui Tincu Velia, căruia i-a trimis și îi va trimite și în continuare gratuit „Telegraful român”, dar nu a primit de la acesta niciun articol pentru ziar sau măcar reportaje despre viața bisericească din Banat, nu a atras prenumerații pentru oficiosul diecezan de la Sibiu⁵⁴.

Nemulțumirea lui Șaguna pentru atitudinea bănățenilor a fost determinată și de scrisoarea lui Andrei Mocioni din 8 decembrie 1861, care îi scria că nu mai poate conlucra în chestiunea mitropoliei românești în contextul politic existent, deși aprecia zelul cu care Șaguna lucra în cauza bisericească. Mocioni considera ca deșarte eforturile românilor pentru restaurarea mitropoliei române în condițiile în care existența lor politică nu era asigurată. El scria că dacă nu vor câștiga existența lor politică, nici cea bisericească nu poate fi câștigată, că odată ce națiunea română va fi asigurată politic, „cauza bisericească se va dezvolta și se va elibera din jugul cel sârbesc de sine însăși”. De aceea el susținea conjugarea tuturor forțelor în scopul politic, pentru care nu va înceta să lucreze cu ardelenii. Totuși, cu această ocazie îl asigură pe Șaguna că biserica ortodoxă are în el un fiu credincios, „un apărător și luptător pentru eliberarea ei, pentru revendicarea drepturilor ei”⁵⁵.

A fost o intenție de moment, deoarece moartea patriarhului Raiacici, în decembrie 1861 a redeschis problema mitropoliei și în ianuarie 1862 Mocioni a fost cel care a reluat activitatea în chestiunea mitropoliei și cooperarea cu episcopul Șaguna⁵⁶.

Nemulțumirea exprimată lui Tincu Velia pentru atitudinea bănățenilor a fost exagerată, într-un moment de supărare, pentru că frunzașii bănățeni au fost cei mai activi în mișcarea pentru restaurarea mitropoliei române. Cu toate acestea, așteptările românilor din Banat de a avea o episcopie românească la Timișoara nu s-au împlinit, ceea ce l-a determinat pe Andrei Mocioni să trimită

⁵⁴ ABMS, Șaguna, 1673.

⁵⁵ I.D. Suci, R. Constantinescu, *op. cit.*, p. 806-807.

⁵⁶ Andrei Mocioni a publicat în ziarul „Concordia”, din 19 ianuarie 1862, articolul manifest *Ortodoxia noastră și Carlovițul. Un cuvânt național către românii drept credincioși din Austria*, în care cerea românilor să nu participe la alegerea noului patriarh, deoarece congresul bisericesc nu era reprezentativ în raport cu proporția națiunilor reprezentate. În 22 ianuarie 1862, Mocioni îl anunța pe Șaguna că bănățenii nu vor merge la Congres. În 27 ianuarie Șaguna îi scria despre necesitatea de a trimite mai multe deputații la Viena, din diferite zone, dar liderii politici din Banat au respins ferm această propunere. Mocioni a făcut parte din delegația românilor din toate provinciile care a înaintat la Viena, în 15 martie 1862, memoriul prin care solicita restaurarea mitropoliei ortodoxe române din Austria. *Etnie și confesiune în Transilvania. Secolele XIII-XIX*, Oradea, 1994, p. 173-175.

lui Șaguna o scrisoare plină de reproșuri în ianuarie 1865, însoțită de speranța că aceasta va fi un îndemn „ca să pășești împreună cu noi în acolo ca să putem exopera un congres și prin el la tronul înalt înființarea unui episcopat aici în Timișoara”⁵⁷.

În 16 august 1865, Șaguna s-a adresat protopopilor din nou înființata eparhie a Caransebeșului, la care au fost arondate protopopiatele Caransebeș, Mehadia, Lugoj, Făget, Vărădia, Jebel, Vârșeț, Palanca, Panciova și Ciacova. Această circulară făcea un elogiu credincioșilor din eparhia Caransebeșului pentru că au avut „credință tare și mare pentru câștigarea unei ierarhii bisericești proprii cu preoți și arhierii de religie strămoșească și nația noastră românească”.

Circulara anunța alegerea lui Ioan Popasu ca episcop al noii eparhii și înzestrarea lui cu gramata mitropolitană, cerând protopopilor să-l primească cu bucurie și să-l îmbrățișeze „pe cel de noi dorit domn episcop Ioan Popasu”⁵⁸.

Șaguna și-a exprimat bucuria și mulțumirea pentru scrisoarea de felicitare primită de la preoții și clericii din protopopiatul Mehadia, „văzând într-însa că ostenelele mele de 17 ani pentru înființarea mitropoliei noastre române ortodoxe cu episcopi români a adus vouă zile de bucurie și mângâiere”. Cu acest prilej anunța desemnarea de către împărat a episcopului Ioan Popasu și că se va strădui „ca dânsul să fie cât mai curând în mijlocul vostru spre mai departe mulțămire și îndestulare sufletească”⁵⁹.

În anul 1865 episcopul Popasu i-a oferit lui Nicolae Tincu Velia o funcție de protopop al districtului Vârșeț⁶⁰. Tot în acest an a reușit să tipărească *Istoriara bisericească* la tipografia arhiepiscopozană din Sibiu, după ce a încercat în mai multe locuri. După ce Șaguna a refuzat să accepte ca „să-i dedic lui cartea din cauza anonimității autorului”, Adrian Maniu l-a sfătuit în vara anului 1862 să o dedice Asociațiunii. În același scop s-a adresat și lui George Barițiu⁶¹. Adrian Maniu a încredințat manuscrisul *Istoriarei* lui Vincențiu Babeș și lui Andrei Mocioni, care s-a și oferit în vara anului 1864 să o publice⁶². După ce Astra a refuzat să-i tipărească cartea, ca și Mocioni de altfel, Tincu Velia a tipărit-o în 1865 la Sibiu și a cerut lui Barițiu să anunțe apariția ei în foile sale cu prețul de 2 fl. 20 cr.⁶³. Interesantă este și informația transmisă în 4 septembrie același an de Adrian Maniu lui Nicolae Tincu Velia, potrivit căreia

⁵⁷ I.D. Suci, R. Constantinescu, *op. cit.*, p. 858-859.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 870-871.

⁵⁹ Al. Stănculescu-Bârda, *Studii și documente privind istoria României. Vol. II: Banatul. Aspecte juridice și canonice*, Craiova, 2010, p. 430-431.

⁶⁰ I.D. Suci, *Nicolae Tincu Velia*, p. 308.

⁶¹ *Ibidem*, p. 304-306.

⁶² *Ibidem*, p. 317-318.

⁶³ *Ibidem*, p. 135.

„cauza mitropoliei e decisă”⁶⁴. Tipărirea *Istorioarei* la Sibiu i-a reînnoit resentimentele pentru Șaguna, care a acceptat costurile tipăririi la 400 fl., dar a oprit 500 exemplare la Sibiu până la achitarea sumei de 300 fl. ce îi mai datora tipografiei⁶⁵.

În 24 octombrie 1866, Tincu Velia a pregătit un concept de scrisoare în care lauda meritele mitropolitului „în interesul emancipării și înfloririi bisericeii noastre cei adevărate române ortodoxe, apoi nu mai puțin și a națiunii și a culturii cu totul părăsită”, urându-i sănătate⁶⁶.

Nu știm dacă această scrisoare a fost trimisă, pentru că în aceeași zi a trimis o altă scrisoare lui Șaguna, în care deplângea starea și viața lui demnă de compătimire, deoarece a remarcat „un fel de răceală către mine, observată de un timp încoace”. Întrebându-se de motivul pentru care Șaguna și-a manifestat această atitudine față de protopop, acesta considera, după opinia unui prieten, că este din cauza abonamentelor la foile barițiene și a corespondenței cu redactorii acestora. Scriind „n-aveți nicio cauză adevărată și demnă ca să vă schimbați inima cătră mine”, Nicolae Tincu Velia preciza că din anul 1858 nu mai abona „Gazeta Transilvaniei” și nici nu mai corespundea cu acei oameni „ale căror tendințe vătămătoare în partea noastră sunt în comun cunoscute”.

În acest context a cerut mitropolitului să favorizeze comanda în eparhie la *Istorioară* pentru „o sumă de exemplare”, reducând prețul la 2 fl. pe exemplar sau oferind un exemplar gratis la 10 cumpărate. De asemenea i-a cerut să păstreze prețul tipografiei la 400 exemplare, iar pentru restul de 86 fl. datorăți, să fie reținute numai 100 exemplare, iar celelalte să i se trimită. Nicolae Tincu Velia și-a pierdut bunurile în urma unei execuții silite pentru o datorie despre care nu știa, ceea ce l-a determinat să ceară episcopului Popasu parohia și sesiunea parohială din Mărcina. Deoarece acesta a refuzat, în 24 octombrie 1866 a cerut mitropolitului să intervină la episcop pentru a-i acorda parohia și sesia de la Srediștea Mică, vacantă prin arestarea preotului de acolo⁶⁷.

Răspunsul mitropolitului, foarte rece, ilustrează nemulțumirea arhierelui față de cererile protopopului. Redactată într-o manieră telegrafică, scrisoarea lui Șaguna din 1 decembrie 1866 răspunde punctual cererilor formulate de N. Tincu Velia: a recomandat *Istorioara* eparhioților săi, care s-au plâns că pentru Transilvania și în comparație cu alte cărți tipărite la Arhidiecezană era prea scumpă; accepta ca preț definitiv al tipăririi suma de 400 fl., dar restul exemplarelor reținute la Sibiu vor fi trimise numai după ce va depune prețul integral la tipografie; nu-i putea îndeplini dorința în privința parohiei din Srediștea,

⁶⁴ *Ibidem*, p. 317-318.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 135.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 320-321.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 321-323.

deoarece potrivit canoanelor un paroh nu poate stăpâni două parohii îndepărtate, deci nu-i aproba cererea deoarece era anticanonică⁶⁸.

În 23 noiembrie 1866, N. Tincu Velia recomandă achiziționarea *Bibliei*, iar peste un an înceta din viață lăsând această imagine contradictorie pe care o ilustrează corespondența sa cu Barițiu și Șaguna⁶⁹.

Un alt intelectual din Banat care a avut relații apropiate cu Șaguna, chiar dacă acestea au fost umbrite deseori de neînțelegeri și divergențe, a fost Pavel Vasici. Mult timp a activat la Brașov și la Sibiu, a fost apropiat de Șaguna și a mijlocit relațiile acestuia cu liderii bănățeni sau ardeleni.

Șaguna l-a întâlnit pe Vasici la Pesta, alături de alți studenți români acolo, care se întâlneau în casa unchiului său Grabovschi. Într-o schiță biografică redactată pentru George Barițiu la moartea mitropolitului, Vasici susține că la cererea episcopului Maxim Manuilovici adresată lui A. Grabovschi, ca să-l trimită pe tânărul Anastasiu la Vârșeț pentru a se călugări, „îl persuadă să se folosească de această ocaziune și să rupă ghița care Bojincă și alții naintea lui nu a putut rumpe și astfel să se înalțe la cea mai mare treaptă preoțească, spre care se pare a fi destinat”. Vasici a punctat în schița biografică principalele momente din cariera bisericească a lui Șaguna până la alegerea sa ca episcop al eparhiei ortodoxe a Transilvaniei⁷⁰.

A rămas un apropiat al viitorului episcop. În noiembrie 1847 a trimis lui Barițiu un articol pentru „Gazeta Transilvaniei” în care susținea candidatura lui Șaguna la scaunul episcopal vacant, scriind „aflu acele calități toate în Șaguna”⁷¹. Barițiu nu a publicat articolul, ceea ce l-a supărat pe Vasici, care îi reproșă redactorului brașovean că l-a compromis în fața lui Șaguna, deoarece „i-a scris despre acest articol”. În acest context protopopul Verza i-a spus lui Vasici „că Bariț era cel mai mare antagonist al lui Șaguna”, ceea ce aruncă o altă lumină asupra relațiilor contradictorii dintre cei doi frunțași ardeleni. Atitudinea lui Barițiu l-a determinat pe Vasici să ceară articolul înapoi, pentru a-l trimite lui Șaguna⁷².

Peste o lună sentimentele sale s-au schimbat. Scriind lui Barițiu despre plecarea lui Șaguna la Viena, în 29 decembrie 1847, în finalul scrisorii menționa că „în așa împrejurări, eu sânt cel dintâi carele rog pe Dumnezeu să-l ferească de vlădicia în Ardeal”⁷³.

O scrisoare nedată, tot din decembrie 1847, a lui Vasici către Barițiu, explică afirmația de mai sus. Vasici constata că „făcuta alegere nu place la

⁶⁸ *Ibidem*, p. 323-324.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 463-464.

⁷⁰ *Bariț și contemporanii săi*, vol. II, București, 1975, p. 184.

⁷¹ *Ibidem*, p. 11.

⁷² *Ibidem*, p. 12.

⁷³ *Ibidem*, p. 13.

mulți”, referindu-se la brașovenii nemulțumiți. Verza i-a relatat pe larg atmosfera de la alegere, pe care i-o prezintă și lui Barițiu: „Îmi spune că Popasu au plâns și lui Gherman i-ar fi zis Șaguna «dumneata ești dușmanul meu» și că 26 de protopopi s-au dus la Șaguna și i-au spus că ei dânsului vor da votum. Îmi povesti ce aplauz făcură damele și nemeșii când se citea numele lui Șaguna și că Popasu ar fi zis: «și vicar au intrat în Ardeal cu prevaricațiune și noi nu vom lăsa ca și vlădică să se facă cu prevaricație”. Mărturia lui Verza aruncă o nouă lumină asupra relațiilor lui Șaguna cu Popasu, care a primit numai 11 voturi, ca și asupra atmosferei din jurul sinodului electoral, între altele că baronul Kemeny l-a recomandat „în antișamber”. Toate acestea l-au determinat pe Vasici să încheie: „Șaguna va fi vlădică și mulți din brașoveni nu au drept a vorbi nimicuri”. Interesantă este și informația oferită de Vasici, că de Sf. Andrei Șaguna a mers la Rășinari „ca să scoată pre cei doi antagoniști din pusăciunea cea grea de a-i gratula”, referindu-se la contracandidații săi Ioan Moga și Moise Fulea⁷⁴. Afirmatia lui Vasici că Șaguna va fi vlădică, înainte de a fi aprobată alegerea de către împărat, demonstrează faptul că Vasici era la curent cu sprijinul de care se bucura Șaguna la Karloviț și la Viena. În 4 martie 1848, Vasici trimitea o scrisoare lui Barițiu spre a o înmâna lui Bălășescu, iar acesta să o prezinte episcopului, prin care demonstra susținerea sa pentru episcop, în pofida intri-gilor țesute spre a-l compromite în fața arhiereului⁷⁵.

Favorabil ideii de unificare a celor două biserici românești sub un mitropolit român, în 12/24 aprilie 1851 îi scria dezamăgit lui Barițiu, ca unul ce se situa deasupra partidelor confesionale, „că ura confesională va crește între români și se vor deșchina ca niciodată”. Acuza guvernul că duce o politică aparte pentru a-i dezbină pe români, înființând o mitropolie și două episcopii, „încă și acolo pe unde uniții de abia se cunosc de nume”. Afirma că „dacă mitropolia nu putu fi română, ca unită sau neunită nu ne va fericii” și acuza deputații uniți prezenți la Viena, care prin memoriile lor au favorizat dezbinarea, scriind că „Șuluț cel liberal caută fericirea românilor în unime”. Îi mărturisea lui Barițiu și despre declarația unui intelectual ortodox de frunte, care milita pentru mitropolia ortodoxă, că după înființarea mitropoliei unite „Șaguna e necăjit pentru că s-a adevărit aceea ce era totdeauna adevăr: adică că uniților se cuveni mitropolia”. Critică comportamentul clerului unit și atitudinea mitropoliei greco-catolice, care manifesta tendința de a uni pe toți românii, subliniind pericolul dezbinării naționale, încât „în scurt, nu ne vom întreba de sântem români, ci uniți sau neuniți”⁷⁶.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 14.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 16.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 30-34.

În noiembrie 1858, Vasici îi scria lui Barițiu despre polemica lui Șaguna cu Eliad în chestiunea *Bibliei*, apreciind că „s-a[u] întrecut unul pe altul în expresii urâte”⁷⁷.

Pavel Vasici a militat constant pentru apropierea lui Șaguna de mitropolitul Al. Sterca Șuluțiu și de George Barițiu, netezind asperitățile sau domolind atacurile din presă. După ce Popea l-a informat pe Vasici că episcopul era supărat pe Barițiu pentru un articol despre patronat, cu unele aluzii la Șaguna, Vasici s-a străduit să modifice părerea lui Șaguna despre Barițiu și a cerut acestuia să publice un articol despre *Istoria bisericească* a lui Șaguna.

Din primăvara anului 1860 a început să se manifeste nemulțumirea lui Vasici față de politica școlară a lui Șaguna, mai ales că a publicat un articol despre starea școlilor populare din Transilvania în „Amicul școlii”, în care și-a prezentat activitatea școlară⁷⁸. În mai 1860 își exprima speranța că înființarea Asociațiunii îi va apropia pe românii de cele două confesiuni, apreciind că alegerea lui Șaguna ca președinte „e un câștig mare”, dar se temea că Șuluțiu „ne va strica treaba”⁷⁹.

În contextul eforturilor depuse pentru a realiza cooperarea celor doi arhierei în cauza națională, în 20 decembrie îi scria lui Barițiu în legătură cu politică editorială a „Gazetei”: „Eu dară vă mai rog o dată să nu atingeți coarda religiei întru nimica; noi suntem români și ca aceștia să ne înțelegem frățeste, iară nu popește”⁸⁰.

Vasici l-a ținut la curent pe Barițiu despre inițiativele politice angajate de la Sibiu, în general despre situația politică a românilor, fiind alături de Dimitrie Moldovan unul dintre cei care au promovat cooperarea dintre Blaj și Sibiu și apropierea lui Barițiu de Șaguna. A facilitat apropierea și colaborarea dintre cei doi arhierei, care s-au întâlnit în 30 decembrie 1860 la Sibiu. Vasici a participat la consfătuirea din 31 decembrie 1860, unde s-a hotărât întrunirea românilor în conferință națională la Sibiu. În răutățirea relațiilor lui Vasici cu Șaguna pentru poziția primului în chestiunea școlară, semnalată încă din 1860 l-a determinat pe Vasici să-și exprime temeri pentru menținerea lui în funcția de consilier și inspector al școlilor ortodoxe din Transilvania, pe care o deținea din toamna anului 1850, când a fost numit cu titlul de referent: „Eu sunt mult îngrijit – scria lui Barițiu în 18/30 ianuarie 1861 – pentru existența mea. Episcopul orice, numai postul în care mă aflu nu l-ar mai suferi. Eu, după ce nu aflu alt post amăsurat caracterului meu, voi trebui să mă retrag și să merg în pensie”⁸¹. Peste câteva luni, în mai 1861, scria lui Barițiu că în privința consilierilor școlari s-a

⁷⁷ *Ibidem*, p. 36-37.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 39-40.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 41.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 45.

⁸¹ *Ibidem*, p. 54.

hotărât consultarea ordinaratelor, că Șaguna „zice că se va decide pozitiv, însă mai înainte ar dori o conferință mixtă”⁸².

Divergențele dintre Vasici și Șaguna s-au amplificat, atât pentru poziția fermă a consilierului școlar favorabilă înființării unor școli mixte în comunele în care cele două confesiuni nu puteau să susțină fiecare o școală confesională, cât și pentru susținerea lui Dimitrie Moldovan în funcția de consilier aulic. În urma manevrelor lui Ioan Pușcariu pe lângă Șaguna, acesta a susținut candidatura lui Ioan Bran de Lemeni, cumnatul lui Pușcariu, pentru funcția de consilier aulic, acuzându-l că are în spate pe Șuluțiu, ceea ce l-a determinat pe Vasici să-i scrie lui Moldovan că „denumirea d-tale este sistată”⁸³. Vasici a fost cea mai bună sursă de informații din anturajul episcopului pentru susținătorii lui D. Moldovan, ceea ce l-a determinat pe Iacob Bologa să le ceară discreție absolută, pentru a-l feri de orice bănuială din partea lui Șaguna⁸⁴. Poziția lui Vasici a fost exprimată tranșant în fața episcopului, refuzându-l când acesta a cerut să publice un articol împotriva „Gazetei Transilvaniei”, care îl susținea pe Moldovan⁸⁵.

Dimitrie Moldovan i-a întors serviciul, informându-l pe Vasici, în septembrie 1862, ca și pe Șaguna, că de la cancelarie a mers reprezentatiunea către împărat, „ca deloc să fii reactivat”⁸⁶. Ca urmare a acestei intervenții, Pavel Vasici a fost reactivat prin hotărârea imperială din 9 octombrie 1862. În scrisoarea lui D. Moldovan către P. Vasici, din 6/18 octombrie 1862, prin care îl anunța că a fost reactivat, Dimitrie Moldovan a dat o altă informație interesantă scriind: „Cu mitropolia stăm bine. S-a dat la cabinet și de acolo la Consiliul de stat. Ni se scrie că toate au să se facă în anul curinte, adică aplicarea sau înființarea mitropoliei, denumirea excelenței sale de conducătoriu ei, conchেমարrea sinodului, alegerea mitropolitului și celelalte”⁸⁷. Moldovan a fost optimist în această chestiune, deoarece abia în 1863 împăratul s-a pronunțat oficial în favoarea mitropoliei române și a decretat înființarea ei prin scrisoarea de mână din 24 decembrie 1864.

În mai 1862 Dimitrie Moldovan a fost desemnat consilier aulic, cu sprijinul celor doi arhieri. Șaguna și-a modificat poziția anterioară și a susținut pe Moldovan, scriindu-i în 8 mai că „denumirea aceasta este un moment, care face epocă în nația și biserica noastră”. Îi mulțumea și lui Pavel Vasici pentru felicitări, exprimându-și regretul că brașovenii nu l-au felicitat⁸⁸.

⁸² *Ibidem*, p. 62.

⁸³ *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1848-1918. Documente. Vol. V (19 septembrie 1861-24 septembrie 1862)*, București, 2008, p. 308-309 (În continuare *Mișcarea națională, vol. V*).

⁸⁴ *Ibidem*, p. 370.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 380.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 695.

⁸⁷ *Barîț și contemporanii săi*, vol. II, p. 74-75.

⁸⁸ *Mișcarea națională, vol. V*, p. 532.

Episodul Dimitrie Moldovan a scos în evidență încercările de cooperare, dar și elementele de divergență dintre Șaguna și grupul funcționarilor români din mișcarea națională, cu care episcopul a colaborat cel mai mult în perioada 1860-1865. Chiar dacă Vasici aparținea acestui grup prin interese sau afinități ideologice, el nu a fost un reprezentant tipic al acestuia, asumându-și o poziție independentă în plan politic și confesional.

Chiar dacă a fost reactivat în poziția sa de inspector al școlilor ortodoxe, relațiile sale cu Andrei Șaguna nu s-au îmbunătățit, dimpotrivă s-au înrăutățit în cursul anului 1863, mai ales în chestiunea gimnaziului brașovean. Disputa a fost prilejuită de tendința lui Andrei Șaguna de a impune controlul deplin al episcopiei asupra gimnaziului în temeiul autonomiei confesionale, care a contribuit la scăderea calității pregătirii în școlile confesionale⁸⁹.

Critica caracterului confesional al școlilor populare și a autonomiei bisericești în chestiunea școlară s-a intensificat în 1864, când Vasici a oferit informațiile pentru un articol publicat în „Gazeta Transilvaniei”, în care ataca abuzurile autonomiei bisericești⁹⁰. De asemenea a înaintat guvernului și episcopului un raport în care arăta defectele produse școlilor de autonomia confesională. Raportul a determinat guvernul să emită ordinul din 16 noiembrie 1864 către toate magistraturele și oficialitățile din țară, care aprecia că școlile ortodoxe „înfățișează icoana cea mai tristă”⁹¹. Ordinul guvernului l-a iritat pe Șaguna și consistoriul sibian care în 10 mai 1865 contesta afirmațiile lui Vasici din raport. Aceste informații l-au determinat pe Șaguna să solicite protopopilor rapoarte privind starea școlilor din fiecare district, publicate în 1865 la Sibiu⁹².

Acest raport al lui Vasici a generat conflictul său deschis cu Șaguna. În 20 mai 1865, scria lui Barițiu că la o întâlnire cu mitropolitul „avui o oră întregă împunsături și pișcături pentru școale și autonomie...”. Cu acest prilej, Șaguna i-a mărturisit că „nu va suferi ca să se amestece guvernul sau alții în trebile lui școlare, cari sunt confesionale...”⁹³.

Atacurile lui Vasici la adresa politicii școlare a lui Șaguna s-au repetat și în anul 1866, când consilierul școlar acuza faptul că nu a fost invitat la examenul de maturitate de la gimnaziul din Brașov, considerând vinovat pe Șaguna⁹⁴.

În mai multe scrisori către Barițiu, Vasici se plângea de faptul că postul său era amenințat. Într-un articol publicat în „Albina”, în august 1866, referitor

⁸⁹ Bariț și contemporanii săi, vol. II, p. 79-82.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 86-87. Se referă la articolul *Un cuvânt la timpul său*, semnat X, apărut în „Gazeta Transilvaniei”, XXVII, 1864, nr. 22, p. 86-87.

⁹¹ Grigore Ploșteanu, *Pavel Vasici. Viața și opera*, Târgu Mureș, 2008, p. 222.

⁹² *Vezi Adunarea rapoartelor de la directorii districtuali de școală în Arhidieceza greco-răsăriteană din Ardeal în anul Domnului 1865*, Sibiu, 1865.

⁹³ *Bariț și contemporanii săi*, vol. II, p. 109-110.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 122-126.

la școlile populare, a fost încorporat și un fragment dintr-un raport școlar al lui Vasici. Prin intermediul unui sârb, articolul a ajuns la cunoștința lui Șaguna, „și de atunci mi s-a făcut vrăjmașul cel mai neîmpăcat” și „precum cam se aude, nu ar mai avea lipsă de mine”⁹⁵.

Relațiile dintre cei doi nu s-au întrerupt totuși, pentru că în octombrie 1867 Șaguna s-a adresat consilierului Vasici pentru un tratat despre grădini și cultivarea lor, pe care să-l folosească preoții și învățătorii ca manual. Vasici a publicat între 1852-1856 în calendarele sibiene un serial pe această temă, iar Șaguna i-a cerut să editeze acel manual⁹⁶. În 31 octombrie/12 noiembrie 1867, Vasici s-a declarat de acord cu editarea tratatului, fără a pune condiții, cerând doar timp de o săptămână pentru revizuirea stilistică a textului. De asemenea cerea și calendarul din 1852, în care a fost publicat începutul tratatului⁹⁷. Cartea a apărut în tipografia arhidiecezană în 1867, sub titlul *Cunoștințe practice despre grădini și cultivarea lor*⁹⁸.

În 28 decembrie 1867, Vasici oferea lui Șaguna tipărirea unei *Istории naturale* în limba română pentru școlile populare, care urma să cuprindă Zoologia cu elemente de antropologie, Botanica, Mineralogia cu elemente de geografie. Cu acest prilej cerea o remunerație pentru „ostenelele auctorului”⁹⁹.

Peste câteva zile Șaguna îi răspundea că este de acord să tipărească *Istoria naturală* fără a-i pretinde să avanseze vreo sumă înainte. Îi propunea să facă prenumerare sau să ceară susținere financiară de la vreun amic sau de la guvernul din București. Șaguna estima costul tiparului și al legăturii la 300 fl. pentru 2.000 exemplare. Îl anunța că înainte de luna aprilie 1868 nu putea începe imprimarea la tipografie, din cauză că aceasta avea în lucru cartea lui Z. Boiu despre grădini și la începutul anului 1868 începea tipărirea cărții lui Șaguna, *Dreptul canonic*. De asemenea preciza că tipografia nu poate „remunera osteneala Măriei Tale”, pentru că misiunea tipografiei „este a înainta literatura națională”¹⁰⁰. Prima parte a acestei cărți a apărut postum la Arad în 1882 sub titlul *Istoria naturală pentru școalele elementare. Partea I*¹⁰¹.

Cu toate acestea raporturile lui Vasici cu Șaguna nu s-au îmbunătățit, dimpotrivă au accelerat ruptura și încetarea oricărei colaborări. Sub impresia apropiatei pensionări, Vasici a trimis lui Barițiu spre publicare articolul *Portretul unui bărbat cameleon*, în care dezvoltă un atac virulent la adresa mitropolitului. În biografia lui Vasici din 1881, Barițiu vorbea de insistența cu

⁹⁵ *Ibidem*, p. 126-127.

⁹⁶ ABMS, Șaguna, 2302 (ciornă).

⁹⁷ ABMS, Șaguna, 2305.

⁹⁸ Grigore Ploeșteanu, *op. cit.*, p. 68.

⁹⁹ ABMS, Șaguna, 2307.

¹⁰⁰ ABMS, Șaguna, 2307/1.

¹⁰¹ Grigore Ploeșteanu, *op. cit.*, p. 70.

care un „bărbat român de pozițiune înaltă”, se referea la Șaguna, a urmărit pensionarea lui Vasici, înainte de a fi împlinit 35 de ani de serviciu. Pentru aceasta, Vasici nu s-a mai împăcat cu Șaguna până la sfârșitul vieții. Barițiu nu a publicat articolul scris în termeni de o duritate nemaiîntâlnită¹⁰².

În 13 aprilie 1869, Pavel Vasici a primit decizia de pensionare cu începere de la 1 aprilie, sub motivul încetării funcției de consilier școlar¹⁰³.

După pensionare, Vasici s-a stabilit la Timișoara, unde a primit desemnarea sa ca membru de onoare și corespondent al Academiei Române, numit la propunerea lui George Barițiu.

Înainte de moartea arhierelui, în timpul bolii, Șaguna a fost vizitat de Pavel Vasici. I. Pușcariu, care a fost de față, relatează momentul în termenii următori: „Era un moment sfâșietor de inimă să vezi întâlnindu-se și împăcându-se după mult timp doi prieteni învrăjbiți, într-un timp când unul din ei era aproape de mormânt. Așa mi se părea că acum Șaguna a iertat pe Vasici pentru greșeala comisă, căci acesta în timpul critic pentru conservarea caracterului profesional al școlilor noastre, în urma schimbării sistemului politic la anul 1867 a făcut ca alți mai mulți părăsind stindardul mitropolitului Șaguna, cu toate că mitropolitul îi fusese cel mai bun patron și binefăcător”¹⁰⁴.

În 29 iunie 1873 a primit de la Arad telegrama cu știrea decesului lui Andrei Șaguna. „Pătruns de durere”, i-a trimis lui Barițiu o schiță biografică a fostului mitropolit pentru un necrolog, în care a reconstituit principalele momente ale carierei sale până la alegerea sa ca episcop în 1847. În finalul scrisorii, vădit afectat, Vasici a scris: „Domnul Șaguna, bărbatul cel mare, pot zice zburdat, muri așa, adică părăsit de toți în timp mai nefavorit. Mă doare inima după el căci, cum știu eu, ar fi mai putut trăi, după complexitatea trupului său, dar poate că ursita așa a vrut. Iartă-mă că nu sunt în stare în momentul acesta, în care o istorie întregă stă naintea ochilor mei, a-ți scrie mai multe”¹⁰⁵. Cuvintele din final sunt cel mai frumos omagiu ce putea fi adus marelui arhieru, care prin activitatea sa a făcut într-adevăr istorie.

Am restituit numai câteva exemple din cooperarea lui Șaguna cu intelectualii sau unii lideri bisericești din Banat, care nu epuizează o colaborare de lungă durată și rodnică, care a contribuit la restaurarea mitropoliei ortodoxe române și la solidarizarea bănățenilor cu programul șagunian de ridicare a bisericii și culturii românilor din Banat și Transilvania.

¹⁰² *Bariț și contemporanii săi*, vol. II, p. 161-164.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 165.

¹⁰⁴ *Metropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900, p. 429.

¹⁰⁵ *Bariț și contemporanii săi*, vol. II, p. 184-185.

PRIVATE ARCHIVE OF FREEMASON GENERAL
KLAPKA GYÖRGY. CORRESPONDENCE
CONCERNING PRINCE ALEXANDRU IOAN CUZA
AND THE ROMANIAN PRINCIPALITIES.
(1859 - 1865)

Varga Attila

Motto:

"I beg you consider that history inevitably would have a verdict against that one who would refuse the so nice role the Providence might have given to him, that is that one of glorifying for ever his own name through providing freedom for two brave peoples."

(Klapka György to Alexandru Ioan Cuza, 1864)

A good friend, but also an enemy to be afraid of

Originated from a Czech-Moravian family whose mother tongue was German, Klapka György was born in Timișoara, on the 7th of April 1820, and died in Budapest, on the 17th of May 1892. There were lots of professional officers among his ancestors, engineers and generals of a great prestige. Klapka Károly, his grandfather, had emigrated in Hungary under Joseph II, being a soldier initially, a chemist after, and finally he was given a noble rank thanks to his merits. His father, Klapka József¹, came from Arad, he was a judge all his life and asserted himself as a mayor of Timișoara between 1819 and 1833.

When Klapka György was 4 years old he lost his mother so that his uncle Klapka Frigyes who lived at Kecskemét together with his wife Krisztina took charge of him. He received there a severe education as his uncle was a professional officer, rank of lieutenant. The future general followed initially the Piarist Gymnasium in Timișoara, and his first contacts with the rigid military life took place in 1838, as he was matriculated in the Military School at Caransebeș.

In 1842, through the agency of his uncle, he succeeded to leave for Vienna, to enlist in the city guard. He met there and struck up a nice friendship

¹ He was born in Arad in 1786 and died there on 13th of May 1863. Besides his main work as a judge, he was the owner of a printing works and also the founder of a library.